

N:o 21.

Ank. till Riksd. kansli den 11 april 1893, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 7, angående skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning i fråga om ordnande af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare beträffande reglering af arbetstiden.

Till Andra Kammarens tredje tillfälliga utskott har remitterats för förberedande utlåtande en motion, n:o 215, af herr *F. Berg*, hvori föreslås, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes genom sakkunniga personer låta utreda, i hvad mån åtgärder äfven i vårt land kunna vara lämpliga för ordnande af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare beträffande reglerandet af arbetstiden, särskildt inom alla sådana näringsgrenar, som äro underkastade yrkesinspektion.»

Motionären framhåller först, att en af de fordringar, som för närvarande stå främst på arbetsklassens program, är den om arbetstidens reglering genom lagstiftningens medverkan. Inom de flesta land är den tid nu förbi, då man ansåg sig kunna lemna förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare beträffande arbetstiden helt och hållet åt det s. k. fria aftalet. Jäktade af täflingskampen på näringslivets område, hafva, säger motionären, arbetsgifvarne i allmänhet drifvits att söka nedbringa sina tillverkningskostnader till det lägsta möjliga, och för detta ändamål hafva de bland annat sträfvat att i allt vidsträcktare grad lägga beslag på arbe-

tarnes krafter, icke allenast männens, utan äfven qvinnornas, de halfvuxnes och barnens. Så länge denna deras sträfvan fick fortgå alldeles ohämmad, lyckades de steg för steg förlänga arbetstiden vida utöfver de gränser, som sedvänja och mensklighetskänsla från fordom därför utstakat. »Lyckligtvis har ifrågavarande sträfvan från den ena partens sida framkallat en alldeles motsatt från den andras; arbetsklassen har allmänt börjat yrka på arbetstidens återförande inom rimliga och naturliga gränser, och den har omsider påkallat lagstiftningens mellankomst i den ojemna striden. Hittills hafva visserligen dess önsknings i detta hänseende endast till en mindre del lyckats vinna gehör, hvilket berott dels derpå, att inom arbetsklassen sjelf mångenstädes rådt en synnerligen stor oklarhet såväl i fråga om mål som medel, dels derpå, att denna klass inom de flesta riksförsamlingar haft få eller inga egna representanter, hvadan dess sak merendels måst föras af män, hvilka dervid saknat det omedelbara personliga intressets mäktigt drifvande kraft.» Man har emellertid lyckats att inom alla civiliserade stater få till stånd åtminstone en *början* till lagstadgad reglering af arbetstiden. Man har insett nödvändigheten af att t. ex. barn ej få sysselsättas i industrielt arbete, mödrar ej under de närmaste veckorna efter barnets födelse, minderåriga arbetare samt qvinnor ej i nattligt eller underjordiskt arbete och endast under ett mindre antal timmar, att äfven männen måste genom lag tillförsäkras nödig söndagshvila samt en viss tidsbegränsning i de mest helsovådliga och utsugande arbetena (exempelvis fosforindustrien och grufvbrytningen) o. s. v. Krafvet på en lagstadgad maximalarbetstid, till sin längd afpassad efter olika slag af arbetare och olika slag af arbeten, betraktas, säger motionären, i närvarande stund ej längre såsom en utopi, utan såsom en praktisk-politisk fråga, hvilken inom den närmaste framtiden kan och bör erhålla sin lösning.

Motionären öfvergår derefter till en öfversigt öfver arbetstidens reglering i utlandet, hvarvid han utförligare uppehåller sig vid England, Nordamerikas Förenta stater, Australien, Schweiz, Österrike, Frankrike, Tyskland, Holland, Belgien, Spanien m. fl. europeiska stater. Motionären sammanfattar den historiska framställningen på följande sätt:

»Af nu meddelade öfversigt framgår att af samtliga stater med europeisk odling så godt som alla på ett mer eller mindre verksamt sätt reglerat arbetstiden för barn och halfvuxne samt att de ojemförligen flesta i större eller mindre grad utsträckt tidsregleringen äfven till de vuxne.

»De vuxne arbetare, som kommit i åtnjutande af detta skydd, äro dels blott barnföderskor, dels husmödrar, dels vuxna qvinnor under en viss ålder, dels qvinnor öfver hufvud taget, dels både män och qvinnor.

»De företag, som underkastats ifrågavarande tidsreglering, äro dels blott de offentliga (för statsförbund, stat eller kommun bedrifna), dels äfven de enskilda, dels — med hänsyn till sjelfva arbetets art — de särskildt hälsovådliga eller för sedligheten menliga, dels samtliga till industrien eller handtverket hänförliga eller dermed likställda o. s. v.

»Med afseende på sin omfattning består tidsregleringen dels i inskränkande af söndags- eller nattarbetet eller garanterandet af nödiga raster, dels i fastställande af en viss maximalarbetsdag (af 12, 11, 10, 9 eller 8 timmar) eller en viss maximalarbetsvecka, vare sig ensamt för qvinnor eller derjemte äfven för män, samt i mer eller mindre mån modifierad efter olika yrkens olika art.»

Derefter behandlar motionären på ett utförligt och sakrikt sätt de tre synpunkter, som han anser vara de viktigaste för utredande af den föreliggande frågan, nemligen: 1) *önskvärdheten* af arbetstidens begränsning, 2) den *ekonomiska möjligheten* af en sådan åtgärd, och 3) lämpligheten af densamma genomförande medelst lag.

Vid den första synpunktens behandling söker motionären visa, att *den nu gängse arbetstiden icke är anpassad efter människokroppens normala förmåga utan verkar därför i längden nedbrytande och undergräfvande på densamma*. Med stöd af en i den tyska riksförsäkringsanstaltens officiella organ publicerad olycksfallsstatistik visar han, att olycksfallens antal växer raskt under dagens lopp till följd af arbetarnes gradvis inträdande trötthet och förslappning, men äfven med bortseende härifrån visar det sig, att de flesta industrier till sjelfva sin art äro sådana, att de måste utöfva en skadlig verkan på organismen. Ur *ren hälsovårdssynpunkt* är det därför viktigt att arbetstiden begränsas till lagom mått och på lämpligt sätt fördelas under dygnets och veckans lopp. Statistiken visar, att människans lifslängd är väsentligen beroende på den *sysselsättning* och de *ekonomiska förhållanden*, hvarunder hon lever. Samma inflytande visar sig äfven för barnen.

Vidare framhöll motionären, att *den nu gängse arbetstiden icke lemnar nog tillfälle till familjelif och andlig förkofran samt därför verka i hög grad ofördelaktigt på arbetarens sedlighet och själsodling*, samt slutligen att *den genom sin längd verkar nedtryckande äfven på arbetarens rent ekonomiska ställning*. Hvad som å arbetarens egen sida i främsta runnet inverkar bestämmande på hans förtjenst, säger motionären, är hans allmänna fordringar på lifvet; ju högre dessa äro, desto högre blifver ock minimilönen. En sådan verkan utöfvar arbetstidens förkortande inom rimliga gränser. Dessutom undergräfvor den nu gängse arbetstiden arbetsklassens helse och styrka, bidrager att hämma och förkrympa dess intellektuella

och moraliska utveckling samt verkar i samma mån nedtryckande på arbetarklassens ekonomiska ställning. En öfverdrifven arbetsbörda gör arbetaren ekonomiskt lättsinnig och slösaktig. Den längre arbetstiden möjliggör delvis att uträtta mera arbete med mindre arbetsstyrka, och följden blir en större mängd *arbetslöse*, den industriella reservarmén, hvilken icke blott själf befinner sig i elände, utan äfven genom sin konkurrens bidrager att hålla sina arbetande kamrater nere i ekonomiskt hänseende.

Med afseende på *den ekonomiska möjligheten af arbetstidens begränsning* visar motionären, att den producerade varumängden ej står i rakt förhållande till den derpå använda tiden, äfven då maskinerier användas jemte den menliga kraften. Han anför exempel, som skulle visa, att erfarenheten äfven gifvit vid handen, att arbetsprodukten ej minskas, då arbetstiden förkortas. »De anförda utsagorna från olika land,» säger motionären, »synas visa, att den ofta framkastade farhågan för en minskning af det nationella arbetet genom framställande af en maximalarbetsdag icke har någon tillämplighet på detta arbete *i dess helhet*. Det är icke heller med hänsyn härtill, som denna farhåga oftast framställes: det är icke så mycket industriens förmåga att äfven med förkortad arbetstid kunna frambringa *den behöfliga mängden af förnödenheter*, som man drager i tvifvelsmål; det är snarare *den enskilde industriidkarens utsigter att kunna slå sina medtäflare*, som man antager genom regleringen skola minskas. I detta senare antagande synes man verkligen hafva rätt. Det förefaller nästan själfklart, att arbetstidens reglering bör verka reglerande äfven på arbetet och på hvad derigenom alstras, så att dess fördelning på årets olika tider blir jemnare». Den *öfverproduktion*, som framkallas af ryckvis inträdande stegringar, blefve något minskad, och de deraf förorsakade prisfallen och kriserna icke fullt så fruktansvärda.

»De dåliga tiderna», fortsätter motionären, »bero i allmänhet icke på för stor tillgång, utan på för ringa efterfrågan, och denna åter har sin orsak deri, att den stora massan af köpare har för liten köpförmåga. Inom en nation med öfverdrifvet lång arbetsdag måste den ena delen af arbetarebefolkningen sakna *ledighet* och den andra delen *arbete* samt således äfven *förtjenst*. Men både bristen på ledighet och bristen på förtjenst måste reducera behofven till de allra simplaste.» Detta återverkar på varu-alstringen, då arbetarklassen har betydelse för produktionen ej blott derigenom, att den kan *producera*, utan äfven derigenom, att den kan *konsumera*. Slutligen framhåller motionären, att *olycksfallen minskas till antalet*, då arbetstiden begränsas, och äfven härigenom tillskyndas ekonomien en fördel.

Med afseende på *lämpligheten af arbetstidens begränsning genom lag* anser motionären, att *lagstiftningens mellankomst* är nödvändig. Såsom hinder för målets vinnande på det *fria aftalets* väg anföres arbetsgifvarnes »stolthet, som gör, att de i hvarje tillmötesgående, hvarje eftergift för arbetarnes önskningsar se en förödmjukelse för sin egen värdighet», vidare »deras vanliga oförmåga att se de gynsamma följder för sjelfva industrien, som arbetstidens reglering visat sig hafva i alla land, der den blifvit inför» och slutligen »det obestridliga sakförhållandet, att denna reglering under vissa förhållanden och utöfver en viss gräns verkligen skulle utgöra ett band på arbetsgifvaren, nemligen ett band på honom i hans sträfvan att höja sig på sina konkurrenters bekostnad.»

Motionären framhåller vidare, att arbetarne, med den ställning de i vårt land ännu hafva, icke äro mäktiga att helt och hållet af egna krafter genomföra arbetstidens begränsning, äfven om man tager i betraktande den styrka de få genom sin ordnade sammanslutning. För att undvika det krigs- och osäkerhetstillstånd, som fortfar, så länge reglerandet af arbetstiden helt och hållet lemnas åt den enskilda uppgörelsen, är det statens pligt att ingripa och skydda den svagare mot den starkares öfvermägt. Principielt anser motionären frågan vara en gång för alla afgjord genom de lagstiftningsåtgärder, som redan i olika länder vidtagits, och framhåller att det finnes *ett* område, der äfven de, hvilka bestämdt fränkänna staten befogenhet att ingripa i det *enskilda* näringslivet, borde vara alldeles oförhindrade att biträda sträfvan för en maximalarbetstid, nemligen då fråga är om *offentliga företag, arbeten för statens och kommunernas räkning.*

Slutligen lemnar motionären en historisk framställning om *frågans ställning i Sverige.* Redan de gamla skrå- och hallordningarna erbjuda exempel på att svenska staten i forna tider funnit sig befogad att lagstifta om arbetsförhållanden, bland dem äfven om arbetstiden. Efter dessa ordningars upphäfvande intogs uti såväl fabriks- och handtverksförordningen af 1846 som förordningen om utvidgad näringsfrihet af den 18 juni 1864 en paragraf med allmän föreskrift, att arbetsgifvaren vore pliktig att vid de hos honom anställda arbetarnes behandling och sysselsättning fästa behörigt afseende å deras helsa och arbetsförmåga. Någon annan detaljerad föreskrift om arbetstidens begränsning för vuxne arbetare synes ej vara i Sverige utfärdad än den, som innehålles i 1870 års förordning om tillverkning af forforståndstickor, deri bestämmes, att ingen må sysselsättas med sådant arbete längre tid än sex månader i sänder eller, efter det han upphört med sådant arbete, dertill å nyo användas, förr än minst två månader förflutit, utan att derunder någon för hans helsa skadlig inverkan af arbetet försports.

Den komité, som 1875 tillsattes af Kongl. Maj:t för utarbetande af en författning angående barns och yngre personers antagande och användande i fabriks- och handtverksarbete, var gynsam stämd för någon begränsning af äfven vuxna kvinnors och mäns arbetstid och visade, att faktiskt å landet arbetstiden i vissa yrken öfversteg 12 timmar och kunde uppgå ända till 17 timmar om dygnet. 1884 års arbetareförsäkringskomité lemnade en del statistiska uppgifter om arbetstiden, men det ingick ej i dess uppdrag att särskildt sysselsätta sig med densamma. Äfven 1891 års arbetare-skyddskomité ansåg det ligga utom sitt uppdrag att lemna en närmare utredning beträffande lämpligheten af arbetstidens reglering.

Med afseende på detaljerna af den motion, för hvilken utskottet ofvan lemnat ett kortfattadt referat, får utskottet hänvisa till den utförliga, 47 kvartsidor långa och innehållsrika motionen.

Mot slutet af 1891 års riksdag väcktes af samma motionär en liknande motion inom Andra Kammarerna. Det tillfälliga utskott, till hvilket den remitterades, afstyrkte densamma på den grund, att utskottet ansåg att en framställning till Kongl. Maj:t från Riksdagens sida ej borde ske, utan att Riksdagen på samma gång bestämdt angäfvit dels huruvida lagstiftningen öfver hufvud borde ingripa på detta område eller icke, dels i förra fallet på hvilka allmänna grunder en sådan lagstiftning borde hvila och inom hvilka yrkesgrenar arbetsgifvare och arbetare borde vara underkastade lagstadgade begränsningar i sin frihet att träffa aftal rörande arbetstiden, och att utskottet ej på den jämförelsevis korta tid, som var utskottet tillmätt, kunnat egna motionen en så omfattande pröfning, att utskottet kunnat stadga sin mening i dessa hufvudpunkter, liksom utskottet äfven antog att kammarerna ej under Riksdagens sista vecka, då många brådskande ärenden förelåge till afgörande, kunde till pröfning företaga en reformfråga af så invecklad och omfattande beskaffenhet som denna. Kammarerna biföll utskottets framställning.

Med anledning dels af särskilda underdåniga framställningar om vissa ändringar i förordningen den 18 november 1881 angående minderåriges användande i arbete vid fabrik, handverk eller annan handtering,

dels ock af de frågor om reglerandet af arbetet i industriella företag och grufvor, som afhandlats vid den i Berlin år 1890 hållna internationella konferens, i hvilken äfven af svenska regeringen utsedt ombud deltog, tillsattes af Kongl. Maj:t i mars 1891 en komité med uppdrag att, efter utredning af verkningarne af nämnda förordning samt efter öfvervägande, i hvad mån de vid omförmälda konferens antagna grundsatser borde i Sverige tillämpas, inkomma med förslag till den nya eller förändrade lagstiftning i ämnet, som kunde finnas, jemväl med hänsyn till den här i riket införda yrkesinspektionen, vara af förhållandena påkallad. Denna s. k. *arbeterskyddskomité* afgaf sitt betänkande den 11 mars förlidet år.

Programmet för 1890 års nyssnämnda *arbeterskyddskonferens* i Berlin upptog frågor angående reglerandet af arbetet i bergverk, söndagsarbetet samt barns, yngre personers och kvinnors användande till arbete i industriella företag. Med afseende på de i motionen afsedda lagstiftningsfrågorna berörde programmet, såsom ock motionären framhåller, följande punkter:

vid *arbete i grufvor*: lägsta åldersgränsen för barns användande, förbud mot kvinnors användande under jord, arbetstidens inskränkning i de fall, der gruftekniken icke vore tillräcklig att aflägsna alla de faror, hvilka för de arbetandes helsa uppstode på grund af de naturliga eller tillfälliga vilkor, hvarunder vissa grufvor eller vissa delar af grufdriften arbetade;

söndagsarbetets reglerande, så att »skyddade personer» och alla industriarbetare tillförsäkrades nödig hvilodag;

för *barns och yngre personers arbete* i industriella rörelser: fastställande af såväl åldersgränser som arbetstidens längd, förbud för natt- och söndagsarbete samt bestämmelser för deras användande i ohelsosamma och farliga sysselsättningar;

för *vuxna kvinnors arbete*: förbud för nattarbete, bestämmande med vissa undantag af deras effektiva arbetstid till högst 11 timmar dagligen, med raster om sammanlagdt 1½ timme; förbud för barnsängs kvinnor att inträda i arbete förr än fyra veckor efter förlossningen.

1891 års arbeterskyddskomité har sålunda i enlighet med sitt uppdrag haft att sysselsätta sig med *arbetstiden för barns, yngre personers och vuxna kvinnors användning uti industriellt arbete* i vidsträcktaste omfattning, hvaremot frågan om vuxne mäns arbetstid ej direkt ingått i dess uppdrag. För att få reda på verkningarne af 1881 års förordning om minderåriges användande i arbete vid fabrik, handverk eller annan handtering och erhålla så fullständig upplysning som möjligt om de faktiska förhållandena å den del af arbeterskyddets område, hvarmed komitén hade

att taga befattning, sökte arbetareskyddskomitén skaffa sig den behöfliga statistiken genom utskickade tabellblanketter och frågeformulär, och inbegrep härvid för fullständighetens skull äfven de vuxne arbetarne, d. v. s. män och kvinnor öfver 18 år, uti sin undersökning.

Af de rikhaltiga och intressanta resultat, hvartill komitén kommit, anser sig utskottet endast behöfva med afseende på den föreliggande motionen i korthet omnämna några med afseende på de vuxne arbetarne. Af samtliga i komiténs tabeller upptagne 133,935 arbetare öfver 18 års ålder voro endast 20,276 eller 15,1 % kvinnor. Enligt de inkomna uppgifterna användes ingenstädes kvinnor till underjordiskt arbete. *Arbetstiden* jemte antalet rasttimmar ställer sig i *medeltal* för de olika arbetarne sålunda:

	Antal arbetstimmar.	Antal rasttimmar.	Summa timmar.
Äldre manliga arbetare.....	10,68	1,80	12,48
D:o qvinliga d:o	10,68	1,82	12,50

»Längden af äldre arbetares arbetstid uppgår således i *medeltal* till närmare $10\frac{3}{4}$ timmar. Kortare är arbetstiden för 48,217 arbetare i 1,504 rörelser och längre för 46,073 arbetare i 1,572 rörelser. Längsta arbetstiden $13\frac{1}{2}$ till och med $14\frac{1}{2}$ timmar angifves för 78 arbetare i 20 rörelser inom följande yrkesgrenar, alla tillhörande närings- och njutningsmedelsindustrien: mjölkvarnar, bagerier, mejerier och brännerier. Inom samma yrkesgrenar träffas äfven de rörelser, till antalet 8 med 34 äldre arbetare, hvarest sammanlagda arbets- och rasttiden uppgifves utgöra öfver 16, eller $16\frac{1}{2}$ och 17 timmar.» Härvid menas arbetet å hvardag vid regelmessig affärsgång. Lördagen bildar ofta undantag, i det att arbetet då plägar avslutas tidigare än annars.

Af 4,229 rörelser, som komiténs tabeller omfatta, är det 406, i hvilka äldre arbetare sysselsättas med *regelmessigt söndagsarbete*, och i 131 af dessa rörelser sysselsättas äfven kvinnor. Bland nu nämnda 406 rörelser äro följande industrigrenar talrikast representerade: mejerier 117, jernbruk (hufvudsakligen masugnar, bessemer- och martinverk) 86, bryggerier 45, brännerier 29, gasverk 23, bagerier 20 och barberarestugor 17. I regel är arbetstiden om söndagarne mycket kortare än annars. »I åtskilliga rörelser» erhålla arbetarne i ersättning för mistad söndagshvila en annan veckodag fri från arbete; så inom bagerierna och några boktryckerier.

»Det är hufvudsakligen för äldre arbetare, som söndagsarbete i större utsträckning förekommer. Bland dem äro åter kvinnorna i allmänhet fria från dylikt arbete, utom i mejerier och bryggerier. Medan antalet kvin-

nor, som förrätta söndagsarbete, för de sistnämnda båda industrigrenarne kan, enligt de inkomna uppgifterna, uppskattas till omkring 600, utgör det för de öfriga tillsammans knappt 100».

Nattarbete, hvartill räknas arbete mellan kl. 8 e. m. och 6 f. m., för äldre personer eger rum inom 690 rörelser (bland närmare 4,229) och af 29,967 arbetare (af 133,935). Bland hithörande industrier märkas: 180 jernbruk med 9,927 arbetare, 88 sågverk med 6,207, 26 pappersbruk med 2,966, 57 pappersmassefabriker (af 62) med 2,291, 8 sockerbruk med 1,545 arbetare öfver 18 år o. s. v. Vanligaste arbetstiden är äfven här 10 timmar, eller för 294 rörelser och 16,400 arbetare, dernäst 5 timmar, eller för 193 rörelser och 8,594 arbetare. Bland äldre arbetare med natttjänst utgöras jemförelsevis få, eller 514, af qvinnor, af hvilka de flesta tillhöra följande industrigrenar: pappersbruk 152, sågverk 149, pappersmassefabriker 70 o. s. v. För nästan alla var arbetstiden 10 eller 8 timmar. Nattarbetets fördelning på veckans olika dagar företer stor vexling inom olika industrigrenar och på olika ställen.

Då arbetareskyddskomitén efter redogörelsen för sin statistiska utredning öfvergår till framställandet af sitt förslag till föreskrifter, berör den, beträffande hithörande frågor, en del allmänna synpunkter, hvilka utskottet anser sig böra omnämna. Komitén säger:

»Allt sedan en svensk industri börjat i större utsträckning drifvas, hafva lagstadganden funnits, hvilka förbjudit barns användande i fabriks- och handtverksarbete före uppnådd viss ålder, och redan genom kongl. kungörelsen den 22 maj 1852 förbjöds att använda minderårige, eller personer under 18 år, till arbete i fabriker och handtverk emellan kl. 9 på aftonen och 5 på morgonen.

»Under de senaste åren hafva, såsom komiténs öfversigt af hithörande utländsk lagstiftning utvisar, i nästan alla Europas länder skärpta bestämmelser vidtagits i fråga om minderåriges användande i arbete, äfvensom å vissa håll lagstadganden införts angående fullvuxna, i synnerhet qvinliga arbetares arbetstid; och å den internationella konferensen i Berlin år 1890, för hvars beslut här ofvan redogjorts, fastställdes de fordringar uti förevarande afseende, hvarom representanter för olika europeiska stater, deribland äfven Sverige, enat sig, och hvilka torde böra anses såsom de mest oeftergifliga krafven.

»Att vid sådana förhållanden den svenska lagstiftningen skulle, såsom från ett och annat håll påyrkats, lemna alla egentliga bestämmelser i förevarande del af arbetareskyddets område å sido, torde icke kunna på allvar komma i fråga.

»Å andra sidan kan deremot det spörsmålet uppkastas, om denna lagstiftning bör, såsom hittills, hufvudsakligen inskränka sig till att reglera minderåriges användande i arbete, eller om icke äfven lagstadganden böra införas angående fullvuxen arbetares arbetstid.

»Det har, såsom nogsamnt är bekant, inom vissa arbetarekretsar, i synnerhet uti utlandet, men äfven i vårt land, under de senaste åren framstälts kraf på en lagstadgad s. k. normal- eller maximalarbetsdag, hvarmed man närmast åsyftat att kunna bereda den kroppsarbetande klassen rikligare tillfälle till deltagande i nutidens kulturlif, men framför allt att, då vid kortare arbetstid större behof af arbetskrafter förmenats skola uppstå, gifva allt flere tillfälle till arbetsförtjenst och sålunda minska antalet af dem, som under nuvarande förhållanden måste gå sysslolösa, beredda att åtaga sig arbete till hardt när hvilket pris som helst och derigenom bidragande att trycka ned arbetslönerna i allmänhet. På detta sätt skulle ernås en ökning af och större stabilitet i arbetslönen.

»Mot dessa yrkanden har emellertid å andra sidan erinrats, att det icke låter sig göra att definitivt fastslå en gemensam normalarbetsdag eller ens en maximalarbetsdag för allt slags arbete, då hvad som för ett yrke kan anses för en öfverdrifvet lång arbetstid icke är mer, än hvad som är fullt passande för ett annat; att en begränsning af arbetstiden förutsätter en ökning af arbetets intensitet, något som icke alltid låter sig åstadkomma, i synnerhet der produktionen bedrifves i mindre omfattning och af mindre kapitalstarka yrkesidkare, hvilka ej äro i stånd att anskaffa tidsenliga maskiner; att, om en dylik lagstiftningsåtgärd under rådande internationel konkurrens blott vidtoges i ett eller annat land, den kunde för ett sådant lands industri, ja, hela ekonomi blifva tillintetgörande och dermed bringa i förderf äfven den, som åtgärden afsåg att gagna, eller arbetarne sjelfva, samt att ett dylikt påbud, principielt sedt, vore alldeles oberättigadt och dessutom icke i det praktiska lifvet kunde genomföras, utan i flertal fall endast blefve stående på papperet.

»Det framgår af förestående och är äfven i öfrigt känt, att den allmänna uppfattningen i förevarande ämne är så skiftande och snarare förhåller sig till detsamma afböjande, att lagstiftaren icke kan anses ega fullgiltig anledning eller i en allmänt stadgad mening tillräckligt stöd för att derå inlåta sig.

»Komitén har därför ansett sig kunna lemna å sido frågan om begränsning i socialpolitiskt syfte af fullvuxna arbetares arbetstid. I länder, der, såsom i Österrike och Schweiz, lagstiftningen för vissa industrier eller visst slags arbete infört en maximalarbetsdag — i nämnda länder bestämd till 11 timmar — hafva ock antingen i sjelfva lagen eller genom veder-

börande administrativa myndighet undantag för en mängd fall medgifvits, så att lagstiftningens betydelse i förevarande afseende icke lär hafva blifvit särdeles stor.

»Af komiténs statistiska redogörelse visar sig, att arbetstiden i industrielt arbete i vårt land för närvarande i de flesta fall utgör 10—11 timmar. Om äfven arbetstiden mången gång är längre och stundom kan förefalla väl lång, må tillika beaktas, att nu mera gör sig en med allt större styrka framträdande sträfvan gällande att genom privata och af lagstiftningen oberoende åtgärder inom de särskilda yrkena begränsa arbetstiden till hvad som i hvarje fall är skäligt; och synes denna sträfvan helst böra lemnas åt sin egen naturliga utvecklingsgång.

»Komiténs uppfattning har för den skull varit, att lagstiftningen, såsom hittills, borde inskränka sig till att, i den mån sådant med hänsyn till minderåriges såväl helsa och fysiska utveckling som andliga daning, genom skolundervisning, vore erforderligt, begränsa deras användning till arbete samt i öfrigt allenast lemna sådana bestämmelser om arbetares sysselsättande i arbete, som ur sanitär eller allmän hygienisk synpunkt kunde vara af nöden. I detta senare afseende har komitén, då den nyligen utfärdade lagen angående skydd mot yrkesfara lemnat föreskrifter om åtgärder mot yttre skador i arbetet och anordningar i arbetslokaler för att bevara de arbetandes helsa, ansett det vara till fyllest att föreslå några detaljföreskrifter om qvinnors användande i arbete, i hvilket ämne redan 1875 års komiterade för behandling af frågan om minderåriges användande i arbete uttalade den mening, att skyddet för qvinna skulle kunna, utan väsentlig olägenhet för industrien men till mycken fromma för familjelifvet och det uppväxande släktet, utsträckas utöfver den gräns, hvarvid nämnda komiterade på grund af sitt uppdrag måst stanna.

En allmän begränsning af arbetstiden för fullvuxna qvinliga arbetare har komitén dock lika litet som i fråga om män ansett behöflig, så mycket mindre som, enligt hvad ofvan anförda statistiska undersökning gifver vid handen, qvinliga arbetare hos oss ej i särdeles stor utsträckning användas i industrielt arbete, och några klagomål icke heller försports öfver, att särskilda missförhållanden dervid egt rum.

Uti flera af de hithörande utländska lagarna hafva föreskrifter lemnats för att betrygga arbetares rätt till söndagshvila. Då emellertid 7 kap. 3 § af den allmänna svenska strafflagen i allmänhet förbjuder arbete på sön- eller högtidsdag mellan kl. 6 på morgonen och 7 på aftonen, och då dessutom det i vårt land torde vara gängse sed att inom industrien och yrkena låta arbete, som kan tåla uppskof, hvila å helgdag, har komitén

icke ansett några särskilda lagstadganden vara af behovet påkallade för att bereda kroppsarbetaren behöflig ledighet å sön- och helgdagar.»

I öfverensstämmelse med de här uttalade åsigtorna har arbetarskyddskomitén i sitt betänkande afgifvit ett lagförslag, som hufvudsakligen angår minderårigas samt i några undantagsfall kvinnors användande i arbete.

Betänkandet har varit remitteradt till länsstyrelserna och gemensamt till medicinalstyrelsen och kammerskollegium för yttrandes afgifvande, men har ännu icke varit föremål för Kongl. Maj:ts slutliga handläggande.

Af ofvan lemnade redogörelse framgår, att frågan om normalarbetsdag för qvinnor och barn är föremål för en af Kongl. Maj:t anordnad utredning, hvarvid medelbart berörts äfven normalarbetsdag för vuxna män och att anledning finnes att framdeles från Kongl. Maj:t förvänta framställning till Riksdagen på grund af denna utredning. Under sådana förhållanden och då Andra Kammaren redan för sin del i öfverensstämmelse med af utskottet afgifvet betänkande beslutit en skrivelse till Kongl. Maj:t om utredning om lämpligaste sättet för åstadkommande af en arbetarstatistik, hvilken vore att betrakta som en förberedande åtgärd äfven för lösandet af frågor om arbetstid, och då helt nyligen anordnats en fabriksinspektion, som icke lär underlåta att hafva sin uppmärksamhet fäst äfven på denna angelägenhet och hvars vunna erfarenhet på detta område torde böra afvaktas, har utskottet icke ansett sig behöfva ingå i en närmare granskning af de i motionen behandlade lika viktiga som svårlösliga frågorna, utan får på nämnda grunder hemställa,

att motionen icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 april 1893.

På utskottets vägnar:

AUG. WIJKANDER.